

Foto Anders Mona

Handlingsplan for landbruket i Trøndelag 2022-2025

Foto Asgeir Murvold

Foto Lars Bugge Aarseth

Innhold

Side 3 Innledning og bakgrunn

Side 4 Viktige føringer og utviklingstrekk

Side 6 Regionale planer og strategier

Side 8 Fortrinn for bærekraftig vekst i Trøndelag

Side 10 Mål og tiltak for utvikling av trøndersk landbruk

Mål og tiltakspunkter i planperioden 2022-2025

Arealressurser Vi disponerer arealene slik at landbruksproduksjonen i fylket øker

- Utvikle nye, og utnytte eksisterende, kunnskapsgrunnlag innenfor jordbruk og skogbruk.
- Bidra til bærekraftige arealdisponeringer som sikrer landbrukets produksjonsarealer.
- Bidra til kartlegging og kunnskapsutvikling om produksjonsressursen for å optimalisere arealbruken.
- Øke kunnskapen om arealressursene sin betydning i befolkningen generelt og blant politikere spesielt (politiker-ABC).
- Øke den tverrsektorielle samhandlingen for å sikre gode avveininger og helhetlig arealbruk

Jordbruk Vi har et bærekraftig jordbruk som utnytter ressursene til verdiskaping i hele fylket.

- Stimulere til økt, variert og agronomisk god jordbruksproduksjon i hele fylket.
- Bidra til god ressursutnytting og økt sjølforsyningsgrad.
- Bidra til kunnskapsbasert utvikling og styrket satsing på presisjonsjordbruk.
- Øke andelen av planteproduksjonen som brukes direkte som mat.
- Stimulere til økologisk produksjon for å tilfredsstille markedsbehovet, med særlig vekt på grovfôrbasert husdyrproduksjon og grøntproduksjon.
- Styrke attraktivtet og omdømme for næringa for økt yrkesstolthet og rekruttering.
- Utarbeide kunnskapsgrunnlag for trøndersk landbruk.
- Styrke grunnlaget for bærekraftig verdiskaping i fjellandbruket.

Skogbruk Vi bygger opp en bærekraftig skogressurs, som gir grunnlag for økt råstoffuttak og verdiskaping.

- Bidra til optimalisering innenfor skogbruket for økt verdiskaping og karbonopptak.
- Styrke en aktiv og nøytral skogeierveiledning.
- Bidra til at skogbruket ivaretar miljøet og hensynet til friluftsinteressene.
- Øke kunnskapen om skogressursen og forvaltning av skogen.

Landbruksbasert næringsutvikling Vi er ledende på utvikling av landbruksbaserte næringer og lokal foredling.

- Bygge omdømme for Trøndelag som attraktiv og sterk mat- og reiselivsregion.
- Stimulere til bedriftsnettverk og markedssamarbeid og styrke arbeidet med rekruttering av nye produsenter.
- Utvikle og utnytte kompetansetilbudet til vekst og næringsutvikling.
- Bidra til mer lokal foredling av råvarene.
- Bidra til at lokale varer og tjenester utgjør en større del av offentlig innkjøp, og at lokalmat, økologisk mat og sesongråvarer utgjør en vesentlig del av det offentlige måltidet.
- Bygge kunnskap og synliggjøre betydningen av landbruksbaserte næringer.

Klima Vi øker bindingen av karbon, reduserer utslippene av klimagasser og tilpasser produksjonen til et klima i endring.

- Øke karbonbindingen i jord og skog, i biomasse over og under bakken.
- Bidra til reduserte utslipp av klimagasser i primærproduksjon og i den helhetlige forvaltingen av landbruksarealene.
- Bidra til å tilpasse jord- og skogbruket til et klima i endring.
- Stimulere til tiltak i trøndersk landbruk innenfor de øvrige satsingsområdene i jordbrukets klimaavtale.

Miljø Vi har en bærekraftig forvaltning av naturmangfold, kulturlandskap, jord og vatn.

- Stimulere til et bærekraftig jord- og skogbruk, som ivaretar et rikt naturmangfold og et variert kulturlandskap.
- Bidra til økt kompetanse om miljøvennlige driftsformer og miljøvennlig teknologi.
- Bidra til kunnskapsoppbygging og formidling gjennom samarbeid mellom sterke produsentmiljø, forskning, rådgivning og forvaltning.
- Formidle kunnskap om effekten av landbruksproduksjon og landbrukets betydning for miljøet.
- Bidra til kartlegging av miljøverdier og miljøutfordringer, som grunnlag for kunnskapsbaserte tiltak.

Innledning og bakgrunn

Handlingsplan for landbruk i Trøndelag viser retning og prioriteringer for ønsket utvikling for perioden 2022-2025. Handlingsplanen erstatter Regionalt bygdeutviklingsprogram. Det betyr at handlingsplanen og gir føringer for Regionalt miljøprogram, Regionalt skog og klimaprogram og for arbeidet med næringsutvikling innenfor landbruket i Trøndelag.

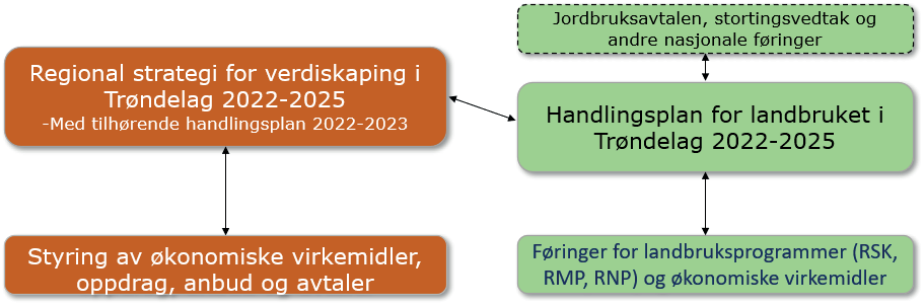
Handlingsplanen er utarbeida av de regionale virkemiddelaktørene Statsforvalteren, Innovasjon Norge og Fylkeskommunen. Det har vært prosess med innspill fra næringas organisasjoner, kommuner, FoU og rådgivningsaktører. Styringsgruppe for arbeidet har vært landbrukspartnerskapet i Trøndelag.

Handlingsplanen bygger på de nasjonale landbrukspolitiske føringene og Trøndelag sin næringsstrategi og andre relevante regionalpolitiske føringer. Handlingsplanen er retningsgivende for innsats og virkemiddelbruk i landbruksforvaltningen. Landbruk omfatter mer enn produksjon av mat og tømmer. Med utgangspunkt i landbrukets ressurser produserer den trønderske bonden en rekke varer og tjenester med utgangspunkt i gården. Utviklinga går i retning hvor en større del av verdiskapinga skjer på gården, gjennom tjenesteproduksjon og lokal foredling og direkte salg til forbruker. Likevel er det volumlandbruket som er bærebjelken i trøndersk landbruk, som også gir rom for at det kan utvikles nye landbruksbaserte næringer.

De store volumråvarene fra jord- og skogbruket foredles i matvareindustrien og i skog- og trefiberindustrien. Handlingsplanen omfatter ikke industrileddet direkte, men bygger på en anerkjenning om at en konkurransedyktig foredlingsindustri i regionen, er en forutsetning for å opprettholde høy verdiskaping. Foredling bidrar til å øke verdien av de trønderske råvarene. Handlingsplanen bygger på denne forutsetningen, men avgrenses til å omfatte mål og strategier for et landbruk som tar utgangspunkt i gårdens samla ressurser. Her inngår planteproduksjon og husdyrproduksjon, skogbruk og utmarksnæring, lokal foredling av mat og fiber, reiseliv, omsorgstilbud og andre tjenestetilbud som tar utgangspunkt i gårdens ressurser.

Forenkling og harmonisering av planstrukturen i Trøndelag

Regionreformen legger vekt på økt regionalpolitisk påvirkning og styrka regional samhandling. Landbrukspartnerskapet i Trøndelag tok høsten 2020 initiativ til en samordning, for å oppnå bedre samspill mellom de regionale landbruksprogrammene og øvrig regionalt plansystem. Regionalt bygdeutviklingsprogram skal etter ordinær plan revideres i 2022, mens den regionale næringsstrategien for Trøndelag revideres i 2021. Statsforvalteren i Trøndelag og Trøndelag fylkeskommune tok initiativ til å gjennomføre en felles prosess for arbeidet med ny regional næringsstrategi og utarbeidelsen av handlingsplan for landbruk. Næringa var positive, og Landbruks- og matdepartementet, gav i brev av 6. mars 2021 sin tilslutning til initiativet. Planen fastsettes av regionalt partnerskap landbruk, Landbruksforum, og tas deretter til politisk orientering av hovedutvalg næring i Trøndelag.

Bedre koordinering og samordning skal gi:

- Effektiv og målretta virkemiddel- og ressursbruk
- Økt samhandling mellom regionale aktører
- Økt regionalpolitisk oppmerksomhet om landbruk
- Rasjonalisering og forbedring av møteplasser
- Større eierskap til planene i næringa og i forvaltninga

Viktige føringer og utviklingstrekk

Nasjonal politikk

Den nasjonale landbrukspolitikken trekker opp hovedlinjene og definerer det regionale handlingsrommet. Landbrukspolitikken bygger på fire overordna mål, matsikkerhet, landbruk over hele landet, økt verdiskaping og bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser. I løpet av de to siste stortingsperiodene har Regjeringen lagt fram flere meldinger for Stortinget, og utarbeidet strategier som har betydning for utviklinga av landbruket. Til sammen definerer dette det regionale handlingsrommet. Jordbruksoppgjøret er den årlige forhandlingen mellom bondeorganisasjonene og staten. Det blir forhandla om hvordan de økonomiske mulighetene for bonden skal være det kommende året og hvordan overføringene til norsk landbruk skal fordeles. Avtalen skal sørge for at målene som Stortinget har satt for norsk jordbruk blir oppfylt. Innenfor dette handlingsrommet kan det legges regionale føringer med mål, strategier og tiltak for Trøndelag.

Meld. St. 13 (2020-2021)
Klimaplan for 2021-2030

Meld. St. 40 (2020-2021)
Mål med mening – Norges handlingsplan for å nå bærekraftmålene innen 2030

Meld. St. 6 (2016–2017) Verdier i vekst—Konkurranse-dyktig skog- og trenæring

Regjeringens strategi Matnasjonen Norge (2021)

Regjeringens strategi for urbant landbruk (2020)

Regjeringens bioøkonomi-strategi Kjente ressurser uante muligheter (2016)

Forbruks- og omsetningstrender

Samfunnet er i rask endring, nye trender oppstår og vi må møte framtidas marked med nye produkter og løsninger. Mer plantebasert kosthold og økt bærekraft i verdikjede mat påvirker markedet. Forbruket av kjøtt i Norge er stabilt. Rødt kjøtt erstattes av fjørfekjøtt, og samla forbruk av fjørfekjøtt er større enn totalforbruket av rødt kjøtt. Forbrukernes tillit til norske kjøttvarer er fortsatt høy. Forbrukerundersøkelser viser også en tillit til at norsk mat produseres med høy bærekraft og god dyrevelferd sammenlignet med land vi importerer mat fra. Det er viktig at tilliten opprettholdes, gjennom god dyrevelferd og fortsatt lav bruk av antibiotika.

Direktesalg av mat fra produsent til forbruker øker raskt i omfang. Varer omsettes direkte fra bonden gjennom Reko-ringer, Bondens marked, gårdsbutikker og netthandel. Trenden er at flere forbrukere vil gå direkte til produsent. Man ønsker å vite mer om historien, hvor maten kommer fra, hvem som har produsert råvaren og hvilken reise den har hatt. Dette er merverdier som forbruker etterspør og er villig til å betale for å få tilgang til.

Nasjonal jordvernstrategi

Regjeringen vedtok 16. juni 2021 en ny nasjonal jordvernstrategi. Denne strammer inn det nasjonale jordvernmålet. Bare tre prosent av det samla norske arealet her til lands er matjord. Knapt en tredel av jorda kan brukes til kornproduksjon og rundt 5 prosent er egna til produksjon av frukt, grønnsaker og poteter. De dyrkbare arealene er i stor grad gode skogområder. Når skog og andre karbonrike arealer dyrkes opp, øker klimagassutslippene. Arealene som omdisponeres fra skogsmark til jordbruksarealer vil også framover lagre karbon og holdes i hevd for framtidig produksjon. Verre er det når arealer bebygges eller legges under asfalt. I arealplanlegginga er det derfor viktig å ta hensyn til karbonrike arealer og fremme løsninger som reduserer nedbygging. I Regional plan for arealbruk 2021-2030, pekes det på betydningen av at Trøndelag bidrar til det nasjonale jordvernmålet gjennom å opprettholde dyrka og dyrkbar jord, og tar vare på andre viktige produksjonsarealer.

Kviger på kystlynghei på Leka. Foto Anders Mona

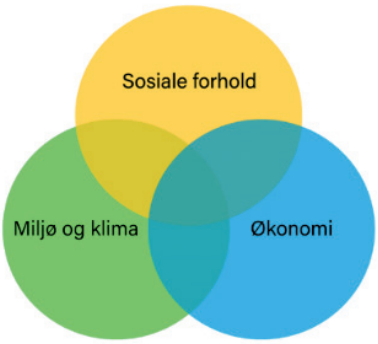
Bærekraftig landbruk

Bærekraft handler om å leve på en måte som gjør at vi får det vi trenger, uten å ødelegge for at fremtidige generasjoner skal få dekket sine behov. Tre områder må ivaretas for å oppnå bærekraft: miljø, økonomi og sosiale forhold. FNs bærekraftmål og arbeidet med omstilling til bærekraftig produksjon og forbruk, gir muligheter for trøndersk landbruk og næringsliv. Vi kan styrke den grønne konkurransekrafta og gjøre bærekraft til et fortrinn. Trøndelag kan bidra til å nå målene gjennom å redusere klimagassutslippene, stoppe tapet av artsmangfold, styrke den lokale matproduksjon og tilby ren energi, likestilling, infrastruktur og rettferdig produksjon og forbruk. Jordbruk og skogbruk er helt sentrale næringer for et samfunn med mål om omstilling til økt bærekraft.

Jordbruksavtalen spesifiserer målpriser, økonomiske overføringer og andre tiltak som skal gi selvstendige bønder inntektsmuligheter i egen bedrift. Landbruket er en langsiktig og kapitalintensiv næring med behov for forutsigbarhet. Sunn driftsøkonomi er et grunnleggende forhold for å oppnå bærekraftig utvikling. Landbruket må derfor sikres økonomiske rammevilkår, som gir grunnlag for inntektsutvikling. Dette er en forutsetning for å få rekruttering til næringa og gi motivasjon til å gjøre investeringer for økt bærekraft og omstilling.

Landbrukets klimaplan

I 2019 inngikk Regjeringen og organisasjonene i jordbruket en intensjonsavtale om å redusere klimagassutslippene og bidra til å øke opptaket av karbon. Landbrukets forpliktelser er beskrevet i næringas klimaplan 2021-2030. I løpet av 10 år skal klimagassutslipp reduseres og karbon i jord økes tilsvarende 5 millioner tonn CO2-ekvivalenter. Et godt samarbeid mellom næring, forvaltning, rådgivning, kunnskapsutvikling og utdaning har ført til at trøndersk landbruk er i front med å ta i bruk ny og klimavennlig teknologi. Gjennom økt satsing på forskning, utvikling og innovasjon, er mulighetene store for å utvikle ny verdiskaping med basis i naturressursgrunnlaget. Det arbeides med flere og viktige initiativ for å bidra til at trøndersk landbruk og næringsliv tar en posisjon.

Europas grønne giv

EU la i 2020 fram strategien «Europas grønne giv». Dette er en sektorovergripende vekststrategi for å gjøre Europa til den første klimanøytrale regionen i verden innen 2050. Samtidig er dette en viktig strategi for iverksetting av Parisavtalen og FNs 17 bærekraftmål. Bærekraftmålene dreier seg blant annet om å utrydde sult, oppnå matsikkerhet, utvikle bærekraftige byer og lokalsamfunn, samt å arbeide for en verden uten landforringelse. I Norge er jordvern en viktig del av arbeidet med å nå målene. Gjennom EØS-avtalen er vi en del av denne strategien med tilhørende virkemidler. Dagens overforbruk av ressurser fører til knapphet på råvarer. Dette gjelder også viktige råvarer og innsatsfaktorer for matproduksjon. Vi må redusere sløsingen med råvarer, og i større grad sette de biologiske ressursene inn i et kretsløp. Vi må utnytte vår kompetanse til å finne sirkulære løsninger, som tar vare på miljøet og samtidig gir landbruket og øvrig næringsliv i Trøndelag utviklingsmuligheter.

Dronetjenester til jord- og skogbruket. Foto Biodrone

Foto Cathrine Fjotland

Noen dilemmaer og motsetninger

Landbruksnæringa benytter store landarealer til produksjon av varer, tjenester. Næringa er politisk styrt med mål og virkemidler for å oppnå ulike samfunnsmål. Innenfor flere av de områdene som blir berørt av landbrukspolitikken, kan det være motsetningsforhold og behov for avveininger mot andre samfunns- og politikkområder.

Vern eller aktivt bruk av skog

Stortinget har vedtatt et mål om vern av 10 prosent av skogarealet. Skogvernet skal bidra til at ingen arter og naturtyper utryddes og at et representativt utvalg av norsk natur bevares for kommende generasjoner.

Karbonlagring og biologisk mangfold

Økt karbonbinding i skog er ansett som et viktig tiltak, og tettere foryngelse gir økt opptak av karbon per arealenhet. Selv om plantetettheten øker, må treslagsblanding og sjikting etterstrebes for å unngå redusert artsmangfold.

Økt matproduksjon og økt binding av karbon

Karbon i jord inngår som en viktig del av det globale karbonkretsløpet. Jorda inneholder to til tre ganger så mye karbon som atmosfæren. Oppdyrking fører til karbontap, og intensive jordbruksmetoder reduserer karboninnholdet.

Rovvilt og beitenæring

Rovviltpolitikken bygger på en todelt målsetting. Vi skal oppfylle bestandsmålene for rovvilt og samtidig legge til rette for en aktiv beitenæring.

Endring av arealbruken innenfor LNFR-området

Samleformålet LNFR rommer mange interesser, jordbruk, skogbruk, naturmangfold (vern), friluftsliv og reindrift. Innenfor LNFR-arealene er det målkonflikter og motsetninger.

Regionale planer og strategier

Trøndelagsplanen 2019-2030

Trøndelagsplanen gir retning for utviklingen på sentrale samfunnsområder fram mot 2030. Visjonen, Vi skaper historie, gir ambisjoner for utvikling. På området Bioøkonomi, er det det satt et retningsmål som sier at Trøndelag i 2030 har en bærekraftig produksjon av mat og bioråstoff. Trøndelagsplanen mobiliserer til samarbeid og felles satsing. Prioriteringer, tilrettelegging og operasjonalisering skjer i temaplaner, strategier og handlingsplaner. I denne strukturen inngår regional næringsstrategi og handlingsplan landbruk.

Regional strategi for verdiskaping i Trøndelag 2022-2025

Regional strategi for verdiskaping har *økt bærekraftig verdiskaping og internasjonal konkurranseevne* som hovedmål. Ett av total fire satsingsområder i strategien er bioøkonomi. For å prioritere innsats og virkemidler for å nå målet, er det utarbeidet to handlingsplaner, Handlingsplan for landbruket i Trøndelag og Verdiskapingsstrategien med tilhørende handlingsplan. Følgende retningsmål er satt for utvikling av bioøkonomien:

- I 2025 er Trøndelag en ledende region i utvikling av bioøkonomien
- I 2025 benyttes våre biomasseressurser som råstoff til økt verdiskaping i komplette sirkulære verdikjeder
- I 2025 benyttes våre produksjonsarealer på sjø og land til bærekraftig vekst innen reindrift, jordbruk, skogbruk, havbruk og fiskeri
- I 2025 er Trøndelags posisjon som Norges mest komplette matproduserende region styrket, og bidratt til at Norge har økt selvforsyningsgraden

Strategien bruker fem verktøy som skal være gjennomgående for verdiskapingsarbeidet i Trøndelag. Disse fem verktøyende er grunnleggende viktige for å gi en ønsket utvikling innenfor bioøkonomien:

Kompetanse	– for kunnskapsdrevet grønn omstilling og utvikling
Forskning, utvikling og innovasjon	– for å løse framtidens utfordringer
Bærekraft	– for å utnytte fortrinn i naturressursgrunnlaget
Attraktivitet	– for å være en synlig og ledende bioøkonomiregion
Samhandling	– for økt utviklingskraft

Bioøkonomi er verdiskaping basert på bærekraftig utnyttelse av fornybare biologiske ressurser til mat, helse og fiberprodukter, industrielle produkter og energi.

Lam på vårbeite. Foto Torhild Svisdal Mjøen

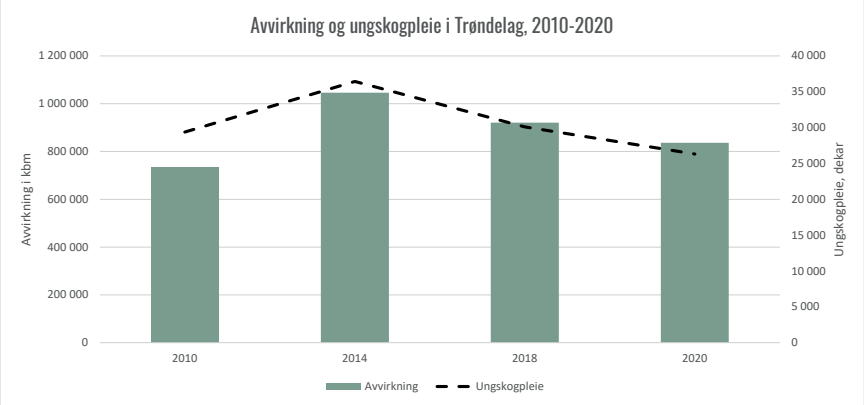
Fortrinn for bærekraftig vekst i trøndersk landbruk

Innenfor jordbruk og skogbruk har Trøndelag stor primærproduksjon og en betydelig foredlingsindustri. Vi har komplette verdikjeder, og høy verdiskaping av våre råvarer. Vi har sterke utdannings-, forsknings- og kompetansemiljø, og gode nettverk tilknyttet verdikjedene. Dette representerer et potensial for innovasjon for å styrke eksisterende og utvikle nye arbeidsplasser og ny verdiskaping. Vi har store og produktive arealer som utnyttes til biologisk produksjon, med muligheter for vekst i volum, økt bearbeidingsgrad og potensial for økt verdiskaping.

Et aktivt skogbruk

Avvirkninga i Trøndelag utgjør om lag 10 prosent av samla norsk avvirkning. Aktivt skogbruk med høy avvirkning gir grunnlag for sagbruk og prosessindustri, og et mangfold av bedrifter. Skog- og trenæringa er del av et åpent og globalt marked. Effektiv produksjon er derfor en forutsetning for å utnytte potensialet til verdiskaping i konkurranse med nasjonale og internasjonale aktører. Kortreiste og lokale råvarer til industrien, gir fortrinn for trøndersk skog- og trenæring.

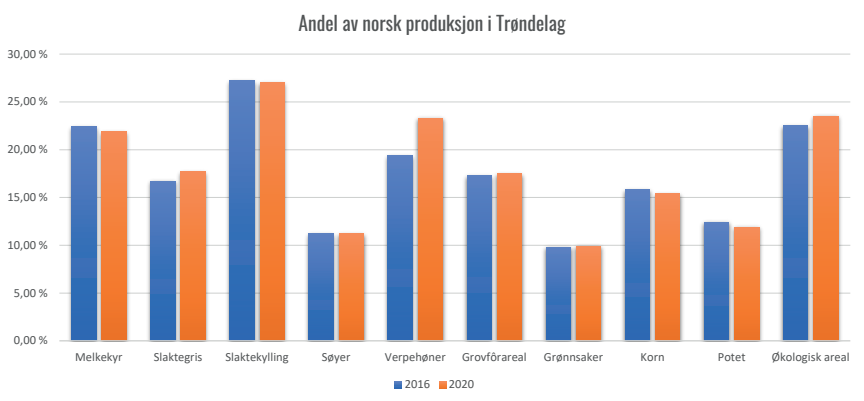
Prognoser viser at det framover vil være mulig å øke uttaket av trevirke, innenfor rammene av bærekraftig skogbruk. Bioøkonomien og overgangen til sirkulær økonomi, gir betydelige markedsmuligheter for skogbruket. I motsetning til mange andre land har vi også uutnyttede skogressurser, som kan gi ny verdiskaping dersom det legges til rette for å tilgjengeliggjøre denne råvareressursen.

Et aktivt og allsidig jordbruk

Trøndelag står for en femdel av den landbaserte matproduksjonen i Norge. De naturgitte forholdene gir grunnlag for allsidig produksjon. Korn, potet, frukt og grønnsaker er i stor grad lokalisert til flatbygdene, mens melkeproduksjon og andre grasbaserte husdyrproduksjoner, dominerer innover i fylket. I tillegg har vi en betydelig kraftfôrbasert produksjon av egg, svinekjøtt og kylling. Store deler av den kraftfôrbaserte produksjonen er også lokalisert til de store landbrukskommunene ved Trondheimsfjorden. I de siste par tiårene har det generelt vært en sterk effektivisering og struktur-rasjonalisering i jordbruket. Til tross for virkemidler i landbrukspolitikken for utjevning mellom store og mindre bruk, er det en utfordring å sikre utviklingskraft på de mindre brukene. Melkeproduksjon er en særlig viktig distriktsnæring i Trøndelag. Melka står for over halvparten av samla verdiskaping. Det er stor nasjonal og regional oppmerksomhet mot å utvikle de små og mellomstore melkebrukene.

Trønderske gårdbrukere produserer mat i store volum, men har også kompetanse og ressurser som utnyttes til annen næringsvirksomhet. Leiekjøring, energiproduksjon, utmarksnæring, lokalmat og reiseliv og Inn på tunet er eksempler på verdiskaping med utgangspunkt i gårdens ressurser.

Gode forutsetninger for bærekraftig produksjon

Trøndelag har et allsidig jordbruk som har tradisjon for å utnytte ressursene fra kyst til fjell. Et aktivt fjellandbruk med setring, utnytter beiteressurser og tar vare på naturmangfold. Samlet gir dette fortrinn for bærekraftig vekst i fylkets matproduksjon. Et allsidig jordbruk gjør det mulig å drive et godt vekstskifte, som bidrar til redusert sykdomspress, mindre bruk av plantevernmidler og økte avlinger. Allsidigheten gjør det også mulig å utnytte husdyrgjødsel og biorest fra landbruket og andre biobaserte næringer. Trøndelag har en stor produksjon av fôrkorn, kraftfôrfabrikker, slakterier for alle dyreslag og flere kjøttforedlingsbedrifter. Dette gir logistikkfordeler og bidrar til økonomiske fordeler i hele verdikjeden. Ikke minst bidrar redusert transport til lavere klimaavtrykk. Dette representerer fortrinn for trøndersk jordbruk.

Trøndelag er det fylket i landet med størst økologisk areal, hovedsakelig grovfôrareal, men det dyrkes også korn og grønnsaker. Fylket har økologiske kornmottak, økologisk kraftfôrproduksjon og foredlingsanlegg for økologisk melk og kjøtt. Etterspørselen etter økologisk og kortreist mat øker. Trøndelag har utarbeidet en egen handlingsplan for økologisk landbruk for å bidra til økt etterspørsel og økt produksjon.

Trøndelag – en sterk matregion!

Det er god vekst i etterspørsel etter lokalproduserte matvarer. Trøndelag er i front i denne utviklinga, og har tatt en posisjon som en viktig matregion nasjonalt. Et langsiktig arbeid bygd på samarbeid mellom politisk nivå, forvaltning og næring, har gitt resultater. Vi har i dag over 200 produsenter av lokalmat, og det er vekst i tilbud og etterspørsel. Trøndersk matmanifest og Trøndersk matfestival har hatt stor betydning for omdømmebygging og forankring. Det er arbeidet godt med kompetanseutvikling og omdømmebygging for lokalmaten i regi av Kompetansenettverk for lokalmat og Oi! Trøndersk Mat og Drikke. Trondheim og Trøndelag har status som Europeisk Matregion i 2022. Dette gir tilgang til et europeisk nettverk, med økt oppmerksomhet og muligheter for samarbeid med andre gode matregioner. Internt gir det oss mulighet til å bygge stolthet om hva maten betyr for regionen i dag, og utvikle kvaliten for fremtiden.

God regional samhandling og klyngesamarbeid

God regional samhandling er en av hovedårsakene til at Trøndelag har lyktes med å gjennomføre strategiske og viktige satsinger for å utvikle trøndersk landbruk. Landbrukets betydning bidrar til stor politisk interesse og vilje. Regionale forvaltningsorganer har ulike samfunnsoppdrag, men samhandler godt for å nå overordna utviklingsmål. I tillegg er det godt samspill mellom næring, forskning og utvikling, utdanning og forvaltning. I sum har dette bidratt til å sette Trøndelag på det nasjonale kartet og i front for utviklinga på flere områder.

Skognæringa i Trøndelag oppnådde Arena-status. Dette er videreført i WoodWorks! Cluster, som er en skog- og trebasert næringsklynge med utgangspunkt i Midt-Norge. Trøndelag har råstoffet, industrien og nærheten til markedet, samt faglig sterke kunnskapsmiljø som bidrar til utvikling. Innenfor havbruk er NCE Aquatech Cluster etablert som en av verdens største havbruksklynger. For å styrke samhandlingen mellom sektorene innenfor bioøkonomien, arbeides det for å etablere en klynge med utgangspunkt i jordbruket. I sum gir dette trønderske bedrifter muligheter til å utvikle den sirkulære bioøkonomien i blå og grønn sektor.

Stor utviklingskraft og høy kompetanse

Kunnskapsdrevet næringsutvikling, samarbeid og nettverksbygging er sterke drivere til nyskaping og innovasjon. Trøndelag har gode naturbruksskoler med videregående opplæring, og universiteter og høyskoler med relevant høyere utdanning. I tillegg til FoU-aktivitetene ved universitetene, har vi også sterke forskningsinstitusjoner med internasjonale nettverk og prosjekter. Vi har en god samhandlingskultur og forskningsmiljøene samarbeider godt med næringa. Grønn forskning og klyngesamarbeidet i WoodWorks! Cluster har hatt stor betydning for å etablere god samhandling. I tillegg er trøndersk landbruk i ferd med å bli en testarena for kunnskapsutvikling (living lab). Det pågår forskningsprosjekter ved naturbruksskolene og hos enkeltgårdbrukere, som viser vei til framtidas landbruk. Kort vei mellom kunnskapsutvikling og praksis, sikrer at kunnskap tas i bruk, samtidig som det bygger nettverk.

Valberg Slektsgård på Frosta. Foto Ida Valsø

Mål og tiltak for utvikling av trøndersk landbruk

Næringsstrategien for Trøndelag har økt verdiskaping og internasjonal konkurranseevne som hovedmål. Planen bygger på Trøndelags fortrinn, næringer basert på naturressurser og sterke kunnskaps- og teknologimiljøer. For å nå målene i strategien må verdiskapinga og veksten skje i hele fylket. Jordbruk og skogbruk, med tilhørende foredling og behov for vare- og tjenestekjøp fra andre sektorer og bransjer, gir arbeidsplasser i alle fylkets kommuner. Landbruket er derfor svært viktig næring for mange trønderske kommuner.

Handlingsplan for landbruk peker ut en ønsket retning for utvikling innenfor rammene av den nasjonale landbrukspolitikken. Handlingsplanen angir mål og gir føringer for hvordan vi skal disponere ressursene. Plandokumentet er utarbeidet i samarbeid med næringa, med regionalt partnerskap, Landbruksforum som styringsgruppe. Landbrukets organisasjoner, kommunal og regional forvaltning, utdanningsinstitusjonene, forskning- og utviklingsaktørene og rådgivningsaktører er involvert for å gi innspill.

Hovedmål:

Trøndelag har et kunnskapsdrevet landbruk, med bærekraftig produksjon, som gir grunnlag for økt verdiskaping.

Delmål:

Arealressurser	Vi disponerer arealene slik at landbruksproduksjonen i fylket øker
Jordbruk	Vi har et bærekraftig jordbruk som utnytter ressursene til verdiskaping i hele fylket
Skogbruk	Vi bygger opp en bærekraftig skogressurs, som gir grunnlag for økt råstoffuttak og verdiskaping
Landbruksbasert næringsutvikling	Vi er ledende på utvikling av landbruksbaserte næringer og lokal foredling
Klima	Vi øker bindingen av karbon, reduserer utslippene av klimagasser og tilpasser produksjonen til et klima i endring.
Miljø	Vi har en bærekraftig forvaltning av naturmangfold, kulturlandskap, jord og vatn

Planen er et omforent retningsvalg. Det betyr at prioriteringene skal være retningsgivende for bruk av virkemidler og prioritering av prosjekter og tiltak i planperioden. På områdene skog og klima og miljø, skal det under ledelse av Statsforvalteren utarbeides Regionalt skog og klimaprogram, og Regionalt miljøprogram, som ytterligere konkretiserer satsinger og virkemiddelbruk, med utgangspunkt i føringene fra handlingsplanen.

Foto Annette Brede

Leinstrand Trondheim. Foto Anne Solstad

Arealressurser

Trøndelags arealressurser er sammensatt, og består blant annet av bebygde områder, dyrka og dyrkbar jord, utmarksbeiter og skog, som gir grunnlag for matproduksjon og virke for hele verdikjeder. Kyst og innland, utmark, vann og fjellområder representerer ressurser som gir grunnlag for jakt, fiske og friluftsliv. Myr er levested for mange arter, bidrar til lagring av karbon og demper faren for flom. Arealressursene danner grunnlag for en omfattende og variert landbruksproduksjon og gir grunnalg for økende mangfold innenfor landbruksbaserte næringer. Landskap, formet gjennom beiting og bruk i generasjoner, blir til verdifulle kulturlandskap til glede for innbyggere og tilreisende.

Jord- og skogbruksområder (L) inngår sammen med natur-(N), frilufts-(F) og reindriftsområder (R) i samme arealkategori, LNFR-formål i kommuneplanens arealdel. I sum utgjør LNFR-arealene den klart største andelen av totalarealet i alle kommuneplaner. Omdisponering av LNFR-formål til andre formål, er en aktuell problemstilling i hele fylket. Betydningen av et aktivt jordvern for å sikre arealressursene, er beskrevet i kapittel 2.

Jordbrukets beste produksjonsarealer ligger i all hovedsak i de beste klimasonene og nært befolkningskonsentrasjonene. Disse arealene er under stort press. Til tross for at Trøndelag er et viktig jordbruksfylke er bare 4,3 prosent av arealet jordbruksareal . Behovet for areal til utbyggingsformål og infrastrukturtiltak, økt behov for mat til en voksende befolkning, forpliktelser knyttet til økt grad av karbonbinding og reduksjon av klimagassutslipp, medfører sterke interessemotsetninger relatert til arealbruk. Den beste jorda er allerede dyrka, og dyrkbar jord ligger som regel i mindre gunstige klimasoner. Areal som kan benyttes til jordflytting er også begrenset. Nydyrking og omdisponering fra skog til beite reduserer skogarealene og gir store klimagassutslipp. Vi har forpliktet oss til å øke bindingen av karbon i skog og jord, samt å redusere klimagassutslippene samtidig som vi har målsetting om økt matproduksjon. Det vil være viktig å handtere slike avveininger på en bærekraftig måte.

Verdensbildet preges av et klima i endring, befolkningsøkning og pandemi. Dette gir utfordringer på mange områder, blant annet knyttet til matsikkerhet, selvforsyning og beredskap. FNs bærekraftmål peker på utrydding av sult, høy matsikkerhet og arbeid for en verden uten landforringelse. Av hensyn til lokal beredskap og matsikkerhet, er det derfor viktig at dyrka jord ivaretas og holdes i hevd. Det er viktig å sikre produksjon i hele fylket. Det er arealene som er grunnlaget for all produksjon innen jordbruk, skogbruk og utmarksnæring.

Mål

Vi disponerer arealene slik at landbruksproduksjonen i fylket øker.

Tiltakspunkter

- Utvikle nye, og utnytte eksisterende, kunnskapsgrunnlag innenfor jordbruk og skogbruk.
- Bidra til bærekraftige arealdisponeringer som sikrer landbrukets produksjonsarealer.
- Bidra til kartlegging og kunnskapsutvikling om produksjonsressursen for å optimalisere arealbruken.
- Øke kunnskapen om arealressursene sin betydning i befolkningen generelt og blant politikere spesielt (politiker-ABC).
- Øke den tverrsektorielle samhandlingen for å sikre gode avveininger og helhetlig arealbruk

Bonde og ku i solnedgang. Foto Anna Dybwad Alstad

Jordbruk

Trøndelag er landets tredje største jordbruksfylke målt i areal og verdiskaping. Produksjonen har økt over tid, men antall aktivt drevne gårdsbruk har gått vesentlig ned. Det er viktig at jordbruket fortsatt bidrar til at bygdene i Trøndelag er attraktive steder å bo og arbeide. Derfor må det legges til rette for fortsatt variert bruksstruktur, og prioriteres virkemidler for investeringer på små og mellomstore bruk. Det er generelt behov for å styrke kompetansen i og rekrutteringa til næringa. Handlingsplanen må bidra til et aktivt jordbruk over hele fylket, som en grunnpilar for sosial, økonomisk og miljømessig bærekraft i Trøndelag.

Planteproduksjonen bør økes både til forproduksjon og menneskemat for økt sjølforsyningsgrad. Innen fôrproduksjon er det spesielt behov for å øke andelen norskprodusert protein. Markedet for grønnsaker, frukt og bær vokser, og det er viktig at Trøndersk jordbruk tar del i veksten. Markedet for lyst kjøtt har økt, mens forbruket av rødt kjøtt og av melk er redusert, med unntak av i 2020/21. Trøndelag har en stor andel av fjørfeproduksjonen og videre vekst i markedet kan gi økt verdiskaping på mange bruk.

Investeringsvirkemidler bør fortsatt prioriteres til melk og storfekjøtt, fordi støtten er avgjørende for disse brukene, og fordi dette er en så viktig bærebjelke for landbrukets bidrag til bosetting og verdiskaping.

Økologisk jordbruk er fortsatt et satsingsområde, og målet er at både arealene og produksjonen skal økes. Det prioriteres særlig satsing på grovfôrbasert husdyrproduksjon, med tilhørende grovfôr og korn, samt frukt, bær og grønnsaker.

Mål

Vi har et bærekraftig jordbruk som utnytter ressursene til verdiskaping i hele fylket.

Tiltakspunkter

- Stimulere til økt, variert og agronomisk god jordbruksproduksjon i hele fylket.
- Bidra til god ressursutnytting og økt sjølforsyningsgrad.
- Bidra til kunnskapsbasert utvikling og styrket satsing på presisjonsjordbruk.
- Øke andelen av planteproduksjonen som brukes direkte som mat.
- Stimulere til økologisk produksjon for å tilfredsstille markedsbehovet, med særlig vekt på grovfôrbasert husdyrproduksjon og grøntproduksjon.
- Styrke attraktivtet og omdømme for næringa for økt yrkesstolthet og rekruttering.
- Utarbeide kunnskapsgrunnlag for trøndersk landbruk.
- Styrke grunnlaget for bærekraftig verdiskaping i fjellandbruket.

Opplæring i skogplanting. Foto Rannveig Kristiansen

Skogbruk

Skogen og skognæringas komplette verdikjeder i Trøndelag er et unikt utgangspunkt for det grønne skiftet og som basis for næringsvirksomhet med stor verdiskaping. Etterspørselen etter trøndersk virke er høy, og vil trolig øke i årene framover. Råvarene fra skogen får økt verdi etter hvert som klima- og miljøvenlige innsatsfaktorer i en rekke produksjoner og produkter blir mer etterspurt.

Den samla skogressursen i Trøndelag har aldri vært større enn den er i dag. Årsaken til dette er målretta oppbygging av skogen med høy skogkulturaktivitet gjennom flere generasjoner. Med dette som utgangspunkt er det grunn til å anta at vi er godt rusta til å møte en økt etterspørsel. Landsskogtakseringen dokumenterer imidlertid at den årlige tilveksten er i ferd med å flate ut. Dette betyr at skogvolumene fortsatt øker, men vekstraten er lavere enn tidligere.

For lav planteaktivitet, tidlig hogst og netto tap av skogareal i form av avskoging for at arealene skal nyttes til andre formål, er hovedårsakene til redusert tilvekst.

Om skogbruket i framtida skal imøtekomme en økende etterspørsel etter trefiber, er det viktig å øke langsiktigheten i forvaltnigen av skogressursen. En produksjon som krever et 100-årsperspektiv, er ikke forenelig med kortsiktige ønsker om gevinster. Det er derfor viktig at det arbeides målretta med skogressursen, slik at vi ikke forringer de mulighetene skogen gir oss i framtida.

Skogbruket skal også ivareta miljøansvaret og hensynet til folks bruk av skogen til rekreasjon og friluftsliv. Det er derfor viktig at skogbruket arbeider kontinuerlig med å ta miljøhensyn.

Mål

Vi bygger opp en bærekraftig skogressurs, som gir grunnlag for økt råstoffuttak og verdiskaping.

Tiltakspunkter

- Bidra til optimalisering innenfor skogbruket for økt verdiskaping og karbonopptak.
- Styrke en aktiv og nøytral skogeierveiledning.
- Bidra til at skogbruket ivaretar miljøet og hensynet til friluftsinteressene.
- Øke kunnskapen om skogressursen og forvaltning av skogen.

Inn på tunet-gård. Foto Cathrine Fjotland

Landbruksbasert næringsutvikling

Landbruksbaserte næringer omfatter næringene utenom tradisjonelt jord- og skogbruk, som eksempelvis lokalmat, inn på tunet, grønt reiseliv, energiproduksjon og leiekjøring. Landbruksbaserte næringer tar utgangspunkt i gårdens samlede ressurser, både de menneskelige og materielle. De store naturressursene landbruket forvalter, inngår også. Nye næringer bygger på et sterkt og aktivt jord- og skogbruk, og utvikles ofte som et tillegg til den tradisjonelle driften, men også som selvstendig drift.

Landbruksbasert næringsutvikling bidrar til sysselsetting og verdiskaping i fylket. Velferdstjenester på gårdsbruk, kulturlandskap, lokalmat og bygdebaserte opplevelser gir attraktive lokalsamfunn og et positivt omdømme for landbruksnæringa.

Trøndelag har markert seg som en sterk og attraktiv matregion. Trøndersk matmanifest skaper stolthet og identitet, og i 2022 har Trøndelag status som European Region of Gastronomy.

Markedet er i endring og etterspørselen etter nye varer og tjenester fra landbruket øker. Det er potensial for økt verdiskaping og utvikling av et større mangfold av produkter. Det er viktig å være bevisst og utnytte de muligheter og fortrinn vi har i Trøndelag. Det offentlige har stor makt og påvirkningskraft, og kan gjennom smarte innkjøp bidra til mer innovasjon og skape marked for lokale produkter og tjenester. En forsterket innsats skal bidra til å styrke landbruksgründerne, både nye og etablerte.

Mål

Vi er ledende på utvikling av landbruksbaserte næringer og lokal foredling.

Tiltakspunkter

- Bygge omdømme for Trøndelag som attraktiv og sterk mat- og reiselivsregion.
- Stimulere til bedriftsnettverk og markedssamarbeid og styrke arbeidet med rekruttering av nye produsenter.
- Utvikle og utnytte kompetansetilbudet til vekst og næringsutvikling.
- Bidra til mer lokal foredling av råvarene.
- Bidra til at lokale varer og tjenester utgjør en større del av offentlig innkjøp, og at lokalmat, økologisk mat og sesongråvarer utgjør en vesentlig del av det offentlige måltidet.
- Bygge kunnskap og synliggjøre betydningen av landbruksbaserte næringer.

Foto Gunn Bratberg

Klima

Det produktive skogarealet i Trøndelag er på 10,7 millioner dekar, og det samla jordbruksarealet i fylket er på 1,5 millioner dekar. I tilegg kommer store arealer som verken er skog eller jordbruksareal, men som benyttes som utmarksbeiter. Gjennom landbrukets biologiske produksjoner på disse arealene har landbruket en betydelig rolle i karbonets kretsløp. Ansvaret for å øke karbonopptaket er dermed helt unikt og potensialet til vekst er stort.

Landbruket står for 8-9 prosent av de totale klimagassutslippene i Norge. Landbruket må, som alle andre sektorer, redusere sine klimagassutslipp. Dette innebærer tiltak for å redusere utslippene i alle deler av produksjonen og innenfor alle typer landbruksproduksjoner. Bruk av innsatsfaktorer, ekstern varetransport og interntransport i produksjonen berøres. Tiltak mot arealbruksendringer som gir store klimagassutslipp må også vurderes.

For jordbruket har jordbruksorganisasjonene inngått avtale med Regjeringen om å arbeide for å redusere klimagassutslippene, og øke opptaket av karbon. Dette er en avtale som forplikter. Landbrukets klimaplan legger vekt på at det er mulig å oppnå jordbrukets klimaforpliktelse uten å redusere bruken av norsk matjord, uten å svekke bosetting i distriktene og uten å redusere antall kyr, sau og geiter på norske beiter. Planen har som mål å favne om alle landets bønder, uansett produksjon. Den er laget for et fremtidsrettet landbruk, som skal fortsette å utnytte de naturgitte ressursene Norge har.

Klimaendringene gir nye vekstvilkår for landbruksproduksjonene. Lengre vekstsesong, hyppigere tørkeperioder og mer ekstremnedbør, gir landbruket både muligheter og utfordringer. Landbruket må tilpasse seg klimaendringene for å opprettholde og øke produksjonen.

Mål

Vi øker bindingen av karbon, reduserer utslippene av klimagasser og tilpasser produksjonen til et klima i endring.

Tiltakspunkter

- Øke karbonbindingen i jord og skog, i biomasse over og under bakken.
- Bidra til reduserte utslipp av klimagasser i primærproduksjon og i den helhetlige forvaltingen av landbruksarealene.
- Bidra til å tilpasse jord- og skogbruket til et klima i endring.
- Stimulere til tiltak i trøndersk landbruk innenfor de øvrige satsingsområdene i jordbrukets klimaavtale.

Gravhauger på Munkrøstad i Levanger. Foto Lars Forseth

Miljø

Landbruket er avhengig av et rikt naturmangfold og et variert kulturlandskap, hvor vi tar vare på arealene, jordsmonnet, vatnet og lufta. Disse er grunnlaget for landbruksproduksjonen og for at vi skal kunne utvikle og øke denne.

Det forventes at effektiviseringa i landbruket fortsetter, men det er viktig at vi passer på at utviklinga ikke skjer på bekostning av miljøet. Vi må gjennom regelverk og ordninger stimulere til miljøriktige tiltak, både for å rette opp eventuelle negative effekter av dagens og tidligere tiders produksjon, og for å stimulere til god og miljøvennlig drift framover.

Miljøverdier og utfordringer finnes over hele fylket. For å ta tak i disse er det viktig at vi har et aktivt og variert landbruk over hele fylket. Vi må derfor ha miljøordninger som stimulerer til aktiv drift, hvor miljøutfordringer ivaretas i alle deler av Trøndelag.

Gjennom aktuelle ordninger skal det i perioden særlig legges vekt på å stimulere til tiltak for biologisk mangfold, god vannkvalitet, redusert utslipp til luft og ivaretaking av kulturminner, kulturmiljø og jordsmonn.

Mål

Vi har en bærekraftig forvaltning av naturmangfold, kulturlandskap, jord og vatn.

Tiltakspunkter

- Stimulere til et bærekraftig jord- og skogbruk, som ivaretar et rikt naturmangfold og et variert kulturlandskap.
- Bidra til økt kompetanse om miljøvennlige driftsformer og miljøvennlig teknologi.
- Bidra til kunnskapsoppbygging og formidling gjennom samarbeid mellom sterke produsentmiljø, forskning, rådgivning og forvaltning.
- Formidle kunnskap om effekten av landbruksproduksjon og landbrukets betydning for miljøet.
- Bidra til kartlegging av miljøverdier og miljøutfordringer, som grunnlag for kunnskapsbaserte tiltak.